

УДК 37.376.1

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХЛОПЦІВ (НА ПРИКЛАДІ ШКІЛ КАНАДИ)

Костюк О. О.

Стаття присвячена проблемі покращення навчальної успішності хлопчиків у школах Канади. Розкрито два підходи до вирішення цієї проблеми: есенціалістичний та соціального конструктивізму. Описані рекомендації для вчителів, працівників освіти, запропоновані представниками кожного з вищезазначених напрямків.

Ключові слова: гендер, гендерний розрив, есенціалізм, соціальний конструктивізм, маскулінність, стереотип.

В статье анализируется вопрос об улучшении образовательной успешности мальчиков в школах Канады. Представлены два подхода к решению проблемы: эссенциалистический и социального конструирования. Раскрыты рекомендации представителей вышеуказанных подходов для учителей и персонала школы для усовершенствования навыков чтения и письма мальчиков.

Ключевые слова: гендер, гендерный разрыв, эссенциализм, социальное конструирование, маскулинность, стереотип.

The article examines the issue of boys' literacy improvement in Canadian schools. Two approaches to the solution to this problem are explored: essentialism and social constructivism. Recommendations for teachers and school staff are highlighted according to each of the approaches aimed at enhancing boys' literacy (reading and writing skills).

Key words: gender, gender gap, essentialism, social constructivism, masculinity, stereotype.

Постановка проблеми. Важливою науково-методичною проблемою сьогодення вважається створення таких умов навчання, за яких всі учні могли б максимально розвивати та практично застосувати свої творчі й інтелектуальні здібності. Тому науковці знаходяться у постійному пошуку інновацій, щоб оптимізувати навчальний процес. Особливо гостро в багатьох країнах постала проблема ефективного навчання саме хлопців. Світові тенденції свідчать про зниження навчальної успішності юнаків, зокрема з гуманітарних предметів, які традиційно вважаються "жіночими".

Проблема ґендерного розриву у навчальних досягненнях учнів торкнулася і Канади. Вона турбує канадське суспільство вже не одне десятиліття, ставши пріоритетним напрямком досліджень у галузі освіти. Численні наукові розробки канадських вчених стосовно шляхів оптимізації навчальної діяльності хлопців можуть бути цінними і для України, адже наша держава прагне створити систему освіти, яка гарантує інтенсивний розвиток інтелектуальних здібностей усіх учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями впровадження ґендерного підходу в освіту займалися такі українські та російські науковці, як О. Аніщенко, Л. Булатова, С. Вихор, Т. Говорун, І. Іванова, В. Кравець, О. Луценко, Н. Приходькіна; врахування статевої детермінанти учнів в організації навчального процесу вивчали М. Бужигєєва, В. Єремєєва, Н. Єрофєєва, А. Сиротюк, Т. Хризман, Л. Штилева. Однак питання про оптимізацію початкової діяльності хлопців в українській науково-педагогічній літературі ще не набуло достатнього висвітлення. В Канаді цій проблемі присвятили дослідження такі науковці, як П. Боушард (P. Bouchard), Д. Бут (D. Booth), Г. Вебер (G. Weber), Р. Гаммет (R. Hammett), С. Елліот-Джонс (S. Elliot-Johns), А. Кітченгем (A. Kitchenham), Р. Культе (R. Coulter), В. Мартіно (W. Martino), К. Сенфорд (K. Sanford), Б. Фроєзе-Джермейн (B. Froese-Germain), Е. Шефер (A. Schaefer) та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у розкритті шляхів оптимізації навчальної діяльності хлопців у канадських середніх школах, які запропонували представники підходів есенціалізму та соціального конструктивізму.

Виклад основного матеріалу. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що проблема навчальної успішності хлопців стала предметом дослідження теоретиків двох протилежних за своєю сутністю підходів, котрі сформувалися в Канаді наприкінці 1990-х років: соціального конструктивізму та есенціалізму [10]. Відповідно до есенціалістичного підходу, ґендерна поведінка є вродженою, незмінною, визначеною природою [2, с. 48]. Есенціалізму опонує соціальний конструктивізм. В основі теорії соціального конструювання ґендеру лежить ідея про те, що ґендер конструюють такі фактори, як соціалізація, поділ праці, система ґендерних ролей, сім'я, ЗМІ та самі індивіди, приймаючи задані суспільством норми і підлаштовуючись під них [1, с. 59].

Розглянемо детальніше погляди есенціалістів та теоретиків соціального конструювання маскулінностей на причини низьких навчальних результатів хлопців. Представники есенціалізму вказують, що одним із факторів, який спричиняє вищевказану проблему, є невідповідність навчальної програми, методів та навчальних матеріалів інтересам хлопців і їх навчальним стилям, які є біологічно зумовленими і пов'язані з комунікативними навичками хлопців, моторикою, процесами мислення та засвоєння інформації тощо. Зокрема, науковці висловлюють думку про те, що причина незацікавленості хлопців у вивченні англійської мови та літератури криється у неналежному переліку творів для читання, який перевантажений "жіночою літературою" [9, с. 407]. Крім того, представники есенціалізму стверджують, що негативний вплив на хлопців має фемінізація професії вчителя (особливо у початковій школі). Це явище, на їхню думку, призводить до того, що хлопці не мають позитивних чоловіків-взірців для наслідування, на яких вони могли б рівнятися, формуючи власний характер. Проблему загострює збільшення кількості сімей, у яких юнаки ростуть без батька, а тому значною мірою позбавлені близького спілкування з чоловіками, які б стали для них зразками поведінки [6, с. 425].

В свою чергу канадські науковці, які дотримуються позиції соціального конструювання маскулінностей (А. Шефер (A. Schaefer), П. Кларк (P. Clarke) та ін.), вважають, що причина низької навчальної успішності хлопців полягає в ґендерній соціалізації хлопців, в ході якої хлопцям передається потужна хвиля антиінтелектуальності, бравади, втоми, апатії. Таким чином, ідеологія традиційної маскулінності нав'язує хлопцям зневажливе ставлення до читання та навчання загалом [4, с. 12].

Представники есенціалізму та соціального конструктивізму пропонують різні рекомендації щодо оптимізації навчальної діяльності хлопців. Зокрема, теоретики есенціалізму підкреслюють, що необхідно створити "дружню" до хлопців навчальну програму, яка враховує їхні інтереси та навчальні потреби [9, с. 407]. Також есенціалісти рекомендують внести зміни до навчального процесу: збільшити кількість методів активного навчання, створити атмосферу конкуренції та змагання, використовувати комп'ютерні технології, частіше здійснювати тестування знань та навичок [8, с. 7], проводити навчання хлопців на роках англійської мови та літератури окремо від дівчат [9, с. 408]. Крім того, представники есенціалізму висувають пропозицію залучити більше вчителів-чоловіків, які, завдяки своїй статевій належності, зможуть краще встановити зв'язок з хлопчиками [9, с. 407].

На протигагу есенціалістам, підхід, запропонований соціальними конструктивістами, ґрунтується не на врахуванні біологічних відмінностей, а на використанні ефективних методів навчання всіх учнів, незалежно від статі [9, с. 408]. Учені Д. Гаєс (Hayes), М. Міллз (M. Mills), П. Крісті (P. Christie) та Б. Лінгард (B. Lingard) розробили педагогічну модель ефективних методів навчання в контексті покращення освіти хлопців та дівчат. Вона складається з наступних компонентів: високий рівень інтелектуальної якості навчання і вимог до учнів; тісний взаємозв'язок між змістом навчальної програми та її практичним застосуванням учнями за межами школи; сприятливе навчальне середовище, в якому учень відчуває повагу до своїх індивідуальних особливостей, підтримку та мотивацію досягати високих навчальних результатів. Важлива роль у функціонуванні зазначеної моделі відводиться професійній підготовці вчителя: знанням предмета, особливостей розвитку учнів та освітньої політики; розумінню вчителем мети навчання; ґрунтовній обізнаності у

ґендерних поняттях та їх впливі на ставлення учнів до навчальної діяльності та на сам процес навчання [9, с. 424].

Канадські професори педагогіки Д. Бут (D. Booth) та Дж. Роуселл (J. Rowsell) визначили такі три основні елементи навчального середовища, сприятливого для розвитку навичок читання та письма: можливість вибору текстів для читання на основі індивідуальних здібностей та інтересів, наявність спеціально відведеного часу для читання вдома та в школі, систематичне оволодіння учнями навичками навчання у всіх класах початкової та середньої школи [7, с. 57].

Окрім зазначених вище рекомендацій, соціальні конструктивісти В. Мартіно (W. Martino), Д. Берілл (D. Berrill), Л. Роуан (L. Rowan) вказують на важливість опанування юнаками навичок критичного осмислення стереотипів про чоловіків [9 с. 408]. На їх думку, предмет "Англійська мова та література" має багатий навчальний потенціал щодо пом'якшення стереотипних уявлень хлопців про "справжнього хлопця" і "справжнього чоловіка". Прочитання та подальше обговорення творів дає школярам можливість рефлексувати про обмеження, які накладені суспільством на представників чоловічої статі, а також їхній вплив на життя хлопців та чоловіків. Предмет "Основи здоров'я" також дозволяє розглядати питання про те, що означає бути хлопцем, поводитися як хлопець, аналізувати, яким чином ці аспекти впливають на соціальне, емоційне та психологічне самопочуття хлопця. Учні мають змогу обмінюватися своїми ідеями стосовно взаємозв'язку між намаганнями хлопців бути "твердими, жорсткими, крутими" та тиском, який вони відчують, намагаючись довести свою маскуліність [3, с. 3]. Канадські вчені В. Мартіно (W. Martino), Р. Гаммет (R. Hammett), К. Сенфорд (K. Sanford) підкреслюють, що стратегії покращення навчальної успішності хлопців не повинні применшувати важливості роботи з дівчатками, спрямованої на забезпечення їх високоякісною освітою [5, с. 7].

Представники як есенціалізму, так і соціального конструктивізму удостоїлися чималой критики від наукової спільноти. Прибічників есенціалізму критикують за спрощеність їх підходу, а саме – ігнорування впливових соціокультурних чинників (соціально-економічного статусу, класу, раси, належності до Перших націй Канади, рівня освіченості батьків, сексуальності та ін.), які формують індивідуальні особливості кожного хлопчика, диференціюють його з-поміж ровесників і впливають на процес навчання [8, с. 7; 3, с. 2; 9, с. 409]. Пропозиція есенціалістів стосовно маскулінізації навчальних предметів, зокрема англійської мови та літератури, також зазнала критики. Канадські дослідники М. Янгер (M. Younger) та М. Воррінгтон (M. Warrington) у своєму дослідженні не виявили потужної кореляції між статтю та преферованими навчальними стилями [3, с. 2].

Неоднозначною є й позиція канадських науковців стосовно аргументів есенціалістів на користь роздільного навчання. Як зазначає Б. Фроезе-Джермейн (B. Froese-Germain), дослідник з Канадської Федерації Вчителів м. Оттави, ґендерна сегрегація в навчанні є пережитком минулого. Дослідниця П. Боушард (P. Bouchard) з Квебекського університету Лаваль та її колеги спостерігали за навчанням учнів у коедукативних та роздільних класах. Вони помітили, що в той час, як роздільне навчання дівчат показує певні успіхи, така практика серед хлопців інколи є контрпродуктивною [8, с. 7];

Сумніви в наукових колах викликає й ідея есенціалістів про те, що збільшення вчителів чоловічої статі пом'якшить вплив фемінізації на навчання юнаків. Дослідження, проведені у Фінляндії, Великобританії та Австралії, показали, що ґендер вчителя не ідентифікується як фактор, який впливає на якість навчання в школі [9, с. 423]. В. Мартіно (W. Martino) та М. Келер (M. Kehler) вважають, що ідея залучити більше вчителів чоловічої статі спрямована не на дослідження бінарності ґендеру, а на ремаскулінізацію шкіл [9, с. 406]. Менш категоричну позицію мають професорка університету Ньюфаундленда Р. Гамметт (R. Hammett) та професорка Університету Вікторії К. Сенфорд (K. Sanford). Вони стверджують, що погляди чоловіків на навчання є важливою складовою шкільної системи освіти. Однак, на їхню думку, перш за все слід визначити, які моделі взірців поведінки потрібні учням обох статей, якими маскулініними та фемінними рисами повинен бути наділений вчитель [5, с. 7]

З іншого боку, підхід теоретиків соціального конструювання маскуліностей теж має недоліки. По-перше, дослідження, на яких він ґрунтується, є етнографічними. Це означає, що конструкти маскуліності, представлені в них, не є універсальними і можуть різнитися відповідно до географічної місцевості. По-друге, постійно з'являються нові наукові розвідки у царині нейрофізіології та біологічної психіатрії, які свідчать на користь існування біологічних відмінностей між дівчатами та хлопцями [10].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, в Канаді сформувалися два головні підходи до визначення причин низьких навчальних досягнень хлопців та шляхів розв'язання цієї проблеми: есенціалізму та соціального конструктивізму. Есенціалісти вважають за необхідне адаптувати навчальну програму, форми, методи та засоби навчання до потреб хлопців та їх навчальних стилів; залучити більшу кількість вчителів чоловічої статі, які б стали "еталонами" поведінки, ціннісних орієнтацій та зовнішнього вигляду для хлопців. В свою чергу, соціальні конструктивісти рекомендують послабити вплив домінантної маскуліності на хлопців через ознайомлення їх з множинними видами маскуліностей. Також вони наголошують, що не можна розглядати питання навчальної успішності хлопців, приймаючи їх за гомогенну групу: потрібно визначити, які саме хлопці потребують допомоги в навчанні. Насамкінець, соціальні конструктивісти, підкреслюють на необхідності однаково високих вимог до навчання учнів обох статей. На основі нашого дослідження можемо констатувати, що проблема співвідношення між біологічним та соціальним у маскуліності (в контексті навчання хлопців) ще не є вирішеною і знаходиться в стані постійного оновлення. Рекомендації, запропоновані представниками есенціалізму та соціального конструктивізму вимагають перевірки та апробації для визначення ефективності. Перспективи наших подальших досліджень вбачаємо в аналізі результатів роботи канадських педагогів, спрямованої на оптимізацію навчальної діяльності хлопців, за підходами есенціалістів та соціальних конструктивістів.

Література

1. Малкіна-Піх І. Г. Гендерна терапія : довідник практичного психолога / Ірина Германівна Малкіна-Піх. – М. : Ексмо, 2006. – 928 с.
2. Маєрчик М. Гендер для медій / М. С. Маєрчик, О. В. Плахотнік, Г. К. Ярманова : Критика, 2013. – 220 с.
3. Martino W. Boys' underachievement: Which boys are we talking about? / Wayne Martino ; [Research monograph№ 12]. What works? Research into practice. – Toronto : Ontario Ministry of Education, 2008. – 4 p.
4. Schaefer A. Joe Meets Barbie, Software Engineer Meets Caregiver: Males and females in B. C. 's Public Schools and Beyond / Anne Schaefer ; [BCTF Research Report]. – British Columbia Teacher's Federation, Vancouver, 2000. – 98 p.
5. Hammett R. F. Boys and girls and the myths of literacies and learning / R. Hammett, K. Sanford. – Toronto : Canadian Scholars' Press, 2008. – P. 7.
6. Coulter R. The Man question in teaching: A historical review / Rebecca Coulter, Christopher John Craig // The Alberta Journal of Educational Research. – 2008. – № 54 (4). – P. 420–431.
7. Elliot-Johns S. Current research and classroom practice: Toward more inclusive approaches to literacy development in schools / Susan Elliot-Jones and David Booth // Brock Education. – 2009. – № 19 (1). – P. 49–72.
8. Froese-Germain B. Are schools really shortchanging boys? Reality check on the new gender gap / B. Froese-Germain // Orbit. – 2004. – № 34 (1). – P. 3–5.
9. Martino W. Gender-based literacy reform: a question of challenging or recuperating gender binaries / Wayne Martino, Michael Kehler // Canadian Journal of Education. – 2007. – № 30 (2). – P. 406–431.
10. Weber G. "Let's hear it from men": a men's studies curriculum in the school system [Електронний ресурс] / Gordon Weber, Andrew Kitchenham // The Journal of Men's Studies Publisher: Men's Studies Press Audience. – 2012. – № 19 (2). – Режим доступу: <http://www.biomedsearch.com/article/Lets-hear-it-men-mens/261150629.html>. – Назва з екрана.